

Kalderapeko euskal kulturgunea- AEK

(AEK) Kalderapekoko Kidea

Utilizando la forma de conjugar el verbo en euskera, tan popular entre los profesores, se puede definir de esta manera lo que *Kalderapeko* quiere conseguir y llegar a ser:

ZER (QUÉ): un espacio para disfrutar del euskara.

NORI (PARA QUIÉN): a los que estudian euskara y a los que son euskaldunes

NORK (QUIÉN): AEK

En otras palabras, AEK ha querido ofrecer a todos los que están aprendiendo euskara y a los que son euskaldunes un nuevo espacio donde poder disfrutar del euskara con un proyecto al que hemos llamado *Kalderapeko euskal Kulturgunea-AEK*.

Euskara irakasleon eguneroko jardueran aski ezaguna den aditzak jokatzeko moduz baliaturik, honela defini daiteke Kalderapekok lortu eta izan nahi duena.

ZER: euskaraz gozatzeko gunea.

NORI: euskara ikasten dihardutenei eta euskaldun direnei.

NORK: AEK-k

Hau da, AEK-k euskara ikasten dabiltzanei eta euskaldun direnei euskaraz gozatzeko gunere berri bat eskaini nahi izan die Kalderapeko euskal kulturgunea-AEK ize naz bataiatu dugun ekimenarekin.

Employing the verb conjugation that we normally use in teaching the Basque language, I will define our centre by answering the following questions:

WHAT: a centre to enjoy oneself speaking in Euskara.

FOR WHOM: for all Basque language speakers and for those who are learning Euskara.

WHO: AEK.

This cultural centre is an initiative of AEK, an instrument at the service of Basque language speakers and of those who are learning Euskara.

Gaurko mahai inguru honetan niri *Kalderapeko euskal kulturgunearen* izenean berba egitea egokitu zait. Zuetariko batzuentzat beharbada oraindik oso ezaguna izango ez denez, uste dut aurkezpen txiki batekin hastea egokiena dela.

Kalderapeko euskal kulturgunea AEK-k 97/98 ikasturtean euskara bultzatzeko abian ipinitako egitasmoa da. Aitortu beharra dago hasiera bateko proiektua Lizardi euskaltegiaren egoitza berria zabaltzeko premiari lotuta zegoela; geroxeago beheko aretoa erabiltzeko aukera aztertzen hasi eta gure posibilitateen barruan izan zenez, aurrera egitea erabaki genuen apostu garrantzitsua izan zitekeela argi ikusiz. Helburu nagusi birekin ekin genion lanari, batetik jendea biltzeko giro euskalduneko tokia eskeintzea eta bestetik euskarazko kultur ekitaldiak burutzeko aretoa izatea, AEKren hestuasun ekonomikoak arinduz bide batez.

Izena, iraganean Bilbo hiri euskalduna izan zela gogoratzeko hautatu dugu. Izan ere, *kalderapeko* hitza Emiliano Arriagak 1896an idatziriko *Lexicón etimológico, naturalista y popular del bilbaino neto*¹ deritzan liburuan (*Lexicón bilbaino* izenaz ezagunagoa) aurki daitekeen hitza da. Bertan garai batean hitzetik hortzera erabiltzen ziren hitzen bilduma daukagu eta (Iñaki Gamindek Bilbo eta euskararen inguruan prestatutako artikulu batean salatu bezala²) “*egilearen helburua bilbotarren erdara jasotzea izanda ere, bertan argiro ikus daiteke erdara hori egiten zutenek euskaragazko kontaktua ezin zutela galduta euki*”. *Kalderapeko* hitza, egituraz elebiduna, egunero herriko iturrira pegarra edo kalderoa buruan zeramatela ur bila joan behar zuten neskameei esaten ei zieten. Guk, gauden kalean gaudelarik, hots, tradizio luzeko iturria duen kale batean hain zuzen, egoki iritzi diogu geurea bataitzeko, hitz bakar batean historia, bizimodua eta hizkuntza jasotzen direlako.

Lehen esan dudanari jarraiki, taberna bat baino gehiago izatea da gure helburua. *Kalderapeko*, euskara irakasleon artean hain egunerokoa den ZER-NORI-NORK aditz sailaz baliatuz, AEK-k euskara ikasten dihardutenei eta euskaldun direnei euskaraz gozatzeko eskainitako gunea da (edo nahi du izan). Beraz, zer: euskaraz gozatzeko gunea. Nori: euskara ikasle eta euskaldunei eta nork: AEK-k.

Aurkezpen txiki hau egin ostean, saiatuko naiz azaltzen lanean hasi garenetik zeri erantzun nahi izan diogun. *Kalderapeko* berez, bilgunea da, izan ere, lehen esan dudan bezala euskaltegia dugu hor eta berezko giroa hein handi batean horrek eransten dio. Euskaraz gozatzeko gune bihurtu ahal izateko kultur ekitaldiak programatu ditugu. Beraz, esan daiteke helburu nagusia ez dela

---

¹ ARRIAGA, Emiliano (1896): *Lexicón etimológico, naturalista y popular del bilbaino neto*. Bigarren edizioa Lexicón bilbaino, Madrid 1960, Koldo Mitxelenaen hitzaurrearekin.

² Batzuen artean (1998): *Euskara mintzatuaren erronkak*. Gaminde, Iñaki: Bilbo eta euskara 700 urte geroago. (103-115). UPV-EHU, Ibaeta pedagogia, Donostia.

programazioa bera, programatutakoaren bitartez euskal giroa lortu eta kulturaren arlo desberdinetan euskarazko eskaintza zabaltzea baizik, nahiz kalitate eta gaurkotasuna duten ekitaldiak burutzen saiatu garen. Honekin lotuta, lehendik lanean zeuden beste talde batzuentzat ere zabalik egon da, eta dago, nahi izanez gero euren ekitaldiak bertan burutzeko. Ez dugu ahaztu behar Lizardi Euskaltegiak hamaikatxo urte jardun duela Bilboko Alde Zaharrea eta beronen inguruan Alde Zaharreko Euskal Txokoak eta Mintza Elkartek ere hamaikatxo ahalegin burutu eta burutzen dituztela euskara bultzatzeko. Horrela gorpuztu dugu orain arte Kalderapekon eginikoa.

Hasiera bateko asmoak beteta ikusi ditugula aitortu behar dut, zeren lehenengo urteurrena oraintsu ospatu dugula kontuan hartuta, balantzea ezin hobea baita. Geneuzkan aurrikuspenak aise bete ditugu eta hau baieztatzeko joan den ikasturtean zehar izandako egitaraua gogoratu besterik ez dago. Urta-rriletik ekainera batez beste zortzi ekitaldi hileko, horien artean erakusketak, hitzaldiak, mahai inguruak, ikusentzunezkoak, musika emanaldiak, bertso saioak, bertso afariak, poesia emanaldiak, ipuin kontalariak, ikasleen jaiak, ... Hauetaz gain liburu eta disken aurkezpenak, prentsaurreak, eta halakoak ere egin izan dira. Ikasturte honetan bide beretik jo dugu nahiz eta une honetan ekitaldi askorik egiteko aukerarik ez daukagun harik eta aretoak dituen arazotxo batzuk konpondu arte, gainera AEK osoa dabil Korrika 11 antolatzen. Honen guztiaren antolakuntza Bilboko Udalaren laguntzaz eta lehen aipatu ditudan taldeen laguntzaz burutu ahal izan dugu, eta zelan ez, AEK-k berak emandakoaz. Alderdi kuantitatiboaz gain, nire uste apalean ekitaldi askoren kalitatea azpimarratu beharko genuke. Izan ere, ditugun mugak kontuan harturik (muga fisikoak eta ekonomikoak batez ere) egindakoak oso gustu ona utzi digu eta espero dut *Kalderapekora* hurbildu diren euskaltzaleei berdin gertatu izana.

Azken honekin lotuta, euskaltzaleengandik jaso dugun erantzuna ere ezin hobea izan dela aitortu behar dugu. Une honetan harrokeriarik gabe esan dezakegu *Kalderapeko* Bilboko euskaltzeleetzat erreferentzi gune bihurtu dela eta honek aldi berean, batetik, harrotasun pixka bat eman eta bestetik, jorratutako bideari eusteko konpromizua sendotu beharra ere eskatzen digu; izan ere, berezko mugak gorabehera asko izan dira antolaturiko ekitaldietan parte hartu dutenak.

Baina arestian esan dudan legez, *Kalderapeko* AEK-k bultzaturiko egitasmoa dugu. AEK-k, ez dut uste aurkezpen handirik behar duenik, euskararen irakaskuntza beronen egoerari erabat lotuta bideratu beharra azpimarratu nahi izan du, irakaskuntzaren bidez gizartean eta euskaran bertan eragin nahi baitugu. Honen guztiaren oinarrian hizkuntz egoera diglosikoa planteamendu metodologiko baten bidez gainditu beharra kokatu behar da. Izan ere, egoera diglosikoa kontuan izanda, zaila da euskaltegiak berak gizartea euskaldunduko duela pentsatzea, azken batean euskaltegia eta euskal gizartearen elkarrekiko hartu-emana gauzatu behar da ezinbestean. AEKren filosofia honekin bat

dator, beraz, euskaraz bizitzeko proiektuaren ideia, ikastea alperrikako ahalegina izan ez dadin. Gaur egun ikasi-erabili kateak dituen etenak gainditu guran gabiltza herri eta auzoetako kultur ihardueretan AEKren eragina handituz.

Aurrekoaren garrantziaz jabetzeko, uste dut interesgarria dela eskuartean ditugun datuei begiradaxo bat luzatzea eta labor labor horri ekingo diot hurrengo minutuetan. 1996an, orain hiru urte beraz, EKB-k bultzatu eta SIA-DECO-k burututako *Helduen euskalduntzea: eskaintza eta eskariaren egoera eta etorkizunerako aurrikuspenak* izeneko azterketatik jasotako hainbat datu nahiko adierazgarriak direlakoan gaude. Aipatu azterketa AEK, IKA, Bilbo Zaharra, Gabriel Aresti, Hitzez, Ilazki, Juan Mateo Zabala, Maizpide, Ulibarri eta Urrats euskaltegietan egin zen³. Ondorio nagusien artean hauexek azpimarratuko nituzke:

- Aspekturik kezkarrienetako bat, ikasketa-prozesua utzi ondoren, euskara mailan gertatzen den galera orokortua da, gutxi baitira euskaltegietan lortutako mailari eusten diotenak. Euskaltegitik atera eta euskara maila galdu izanaren arrazoi nagusia ingurune erdalduna da (%55,9 Bilbon eta %54,7 Bizkaian).
- Inkestaturen artean euskararen aldeko jarrera da nagusi: Bilbon %29,8 oso aldekoa da eta %45,5 aldekoa. Bizkaian %31,3 oso aldekoa da eta %44,6 aldekoa. Multzo handi batek gainera euskara gehiago sustatu edo bultzatu behar litzatekeela uste du, Bizkaian %51,7 eta Bilbon %45ak.

Argi ta garbi dago gurea bezalako inguru erdaldunetan ikas-prozesuaren osagarri izan behar duten erabilerari begirako ekimenak bultzatu behar ditugula Helduen Euskalduntze Alfabetatze (HEA) lanetan dihardugunok.

Egin nahi dudana azalpena ezkorregia izan ez dadin edo sentzasio hori inork jaso ez dezan, aitortu behar da azken urteotan euskararen egoera orokorrean hobetu egin dela. Eta euskalgintzaren egungo argazkia inoiz izan dugun baikorrena dela esan daiteke: adibide argiena Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseilua da, dudarik gabe, eta beronek burututako Bai Euskarari kanpaina eta garatzen ari den Plan Estrategikoa. Ez dago zertan esan behar gazteen artean euskarak (ezagutzak eta erabilerak) gora egin duela; azken urteetan, eskola publikoan behintzat, bilakaerarik onena hezkuntza eredu euskaldunak izan duela (D eredu, hain zuzen ere), eta burutu den azken neurketaren arabera euskararen kale erabilpenak ere gora egin duela⁴.

---

³ *Helduen euskalduntzea: eskaintza eta eskariaren egoera eta etorkizunerako aurrikuspenak*. SIADECOren eskutik eta EKB-k koordinatuz ondoko euskaltegien artean egin da: AEK, IKA, Bilbo Zaharra, Gabriel Aresti, Hitzez, Ilazki, Juan Mateo Zabala, Maizpide, Ulibarri eta Urrats. 1996.

⁴ EKB (1998). Euskararen kale erabilpena Euskal Herrian. *BAT Soziolinguistika aldizkaria*. 28. zka. 1998ko urria. Donostia.

Baina egoeraren gainean egin daitezkeen irakurketa guztiak ontzat hartuta, zuhurtziaz jokatu behar dela uste dut, jarrera ezkorregietan ezta triunfalistegietan ere jausi ez gaitezken. EKBren kale erabilpenaren azterketa horretara itzuliz eta gaurko berbaldi honetarako datu interesgarrienak soilik hautatuz, euskararen kale erabilera igo egin da Euskal Herrian, Iparraldean izan ezik gainontzeko herrialdeetan gora egin baitu. Igo den arren, igoeraren erritmoa moteltzen ari da, hau da, 1989tik 1993ra eta 1993tik 1997ra⁵ igoera gertatzen bada ere, lehenengo epean igoera erritmoa altuagoa da bigarrenean baino. Datu orokorrek erakutsi bezala, hazkunde erritmoaren moteltzea adin talde guztietan ikusten da. Haurretan gutxiago, baina gazte eta helduetan joera hori argia da (kontuan izan behar da adin talderik erdaldunena helduena dela). Erritmo moteltze hau oso kezagarria da eta eza-gutza mailan edo hiztun kopuruan igoera handirik gertatu ezean oso zaila izango da erabilerak gora egitea eta moteltze erritmo hori gelditzea.⁶ Hala ere, aurrikuspenen arabera badirudi datozen urteetan elebidun kopuruak nabarmen egingo duela gora eta erabilerak zenbait esparrutan, gazteen artean batez ere, hazi egingo duela.⁷

Testuinguru honetan kokatu behar da, nire iritziz, helduen munduak hizkuntzaren normalizazioan duen berebiziko garrantzia eta gure ahaleginak emaitzak izango baditu ezin gera gaitezke planteamendu akademiko hutsetan. Deskribatzen saiatu naizen errealitate horri erantzun nahi diote, beraz, *Kalderapeko* eta AEK Euskal Herrian zehar bultzatzen ari diren honen moduko ekimen guztiek. Izan ere, euskararen normalizazioaz ari garenean, erabileraren normalizazioaz ari gara, hau da, euskara demografikoki, funtzionalki eta geografikoki normalizatzea⁸. Normalizaziora iristea, halabaina, bide nekezagoa bada ere, guk geure aldetik eta dagokigun esparrutik ahal denik eta pausu gehien emateko asmo argia daukagu.

⁵ Kontuan izan behar da EKB-k neurketa hau hiru aldiz burutu dituela: 1989, 1993 eta 1998an hain zuzen ere. Honek konparaketarako aukera eskaintzen du.

⁶ EKB (1998): Hiri nagusietan (25.000 biztanle gorakoetan) orain lau urte baino gutxiago hitz egiten da. Salbuespena hiriburuetan dago, hauetan igoera gertatu baita, Donostian batez ere. Haurren presentzia berriz oso eragile garrantzitsua da, haurrak egonez gero erabilera nabarmen aregotu egiten baita. Adin taldeei dagokienez, goranzko joera da nagusi, zaharren artean izan ezik. Gazteek izandako bilakaera benetan azpimarragarria da eta ondorioz euskararen erabilera gertatzen ari dela nabarmendu behar da. Tradizionalki zaharrek zuten lekua gazteek hartu dute orain. Aipatu zaharren taldean orain zortzi urte baino gutxiago erabiltzen da euskara. Batetik zahar euskaldunak desagertzen ari direlako eta bestetik helduak denborarekin zaharren taldera igarotzen direlako. Kontuan izan behar da adin talderik erdaldunena helduena dela. 28. eta 29. orr.

⁷ Eusko Jaurlaritzak, Nafarroako Gobernua, Euskal Kultur Erakundea: *Euskal Herriko soziolinguistikazko inkesta 1996. Euskararen jarraipena I eta II*.

⁸ ARRUTI LANDA, Iñaki: Euskararen familia bidezko jarraipena. *BAT Soziolinguistika aldizkaria*. 22-23 zbk., 70. orr. 1997

Amaitzeko, nik uste dut ezinbestekoa dela unetxo batez Bilbori so egitea. Euskararen egoera Bilbon zelakoa den azaltzeko bada Txepetxek orain hamahiru urte idatzitako esaldi bikain bat:

“Nunca ha habido tantos euskaldunes en Bilbao como hay actualmente, ni con un grado tan alto de conocimiento del idioma, y sin embargo nunca ha estado el euskera tan aislado socialmente como lo está en la actualidad”⁹.

1986tik hona lehen esan dudan legez, egoera hobetu egin da baina uste dut orduko ahapaldi horrek gaurkotasunik galdu ez duela. Eta azken hau kezagarria da, gu behintzat kezkatzen gaitu. Bilbo nabarmen aldatzen ari den hiria dugu. Denok ikusi ahal izan dugu urte gutxitan zelako aldaketak gertatu eta gertatzen ari diren. Ez soilik azpiegiturari lotutakoak, filosofia aldaketa nabarmena ere baitago. Eta etorkizunari begira jarri garela, kezkatzekoa da aurrakustea euskarak ez duela duintasunez aurrera egiteko posibilitate askorik, gaur egungo errealitatea aldatzen eta hobetzen ez den bitartean. Berreuskalduntze prozesuak eta normalizaziora iristeko jorratu beharreko bideak Bilbon erronka ikaragarria daukate, euskara eguneroko paisaian eta zereginetan errotzeko. Eta honetan denok dugu zeresan eta zeregin handia, bakoitzak bere aldetik baina ezinbestekoa da etorkizunari elkarrekin begiratzea euskararenak egin ez dezan.

Berbaldi honetan saiatu naiz azaltzen *Kalderapekon* antolatu ditugun ekitaldien atzean zer dagoen, beharbada gauza askotxo nahastu ditut baina nire asmoa ez da inondik inora inor nahastea izan, kontrakoa baizik, hau da *Kalderapeko* zer den eta zertarako egin dugun. *Kalderapekoren* helburu nagusia euskarari eta euskararen bidez kulturari toki bat eskaintzea izan da, dudarik gabe ez da bakarra, ezta garrantzitsuena ere agian, baina dauden gainontze-koekin osagarritasuna bilatuz, euskararen normalizaziora iristeko bide luze bezain malkarretan toki bat bereganatu nahi duena, bitarteko gutxi baina era berean ilusio eta konpromizu soberan dituena.

---

⁹ SANCHEZ CARRION, Jose M^a “TXEPETX”: *Bilb(a)o y el euskera. I. Jardumaldiak Soziolinguistikaz*. Bilbao. 1992. Bilboko Udala (107-127. orr.)